

Білозьоров Євген Вікторович,
заступник директора навчально-наукового експертно-криміналістичного інституту Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Макаров Євгеній Олександрович,
кандидат юридичних наук

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Сучасне міжнародне та національне безпекове середовище характеризується активними геополітичними змінами, посиленням взаємозалежності держав і зростанням кількості загроз національній та міжнародній безпеці. За таких умов оборона держави є однією з ключових конституційних функцій, спрямованих на забезпечення суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності державних кордонів і збереження України як незалежного суб'єкта міжнародного права.

Реалізація оборонної функції держави безпосередньо залежить від належного нормативно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони. Тому важливим напрямом державної політики є формування достатніх оборонних спроможностей та створення цілісної, внутрішньо узгодженої й стабільної системи нормативно-правових актів у сфері оборони. Така система повинна забезпечувати правову визначеність, передбачуваність правового регулювання та здатність держави оперативно реагувати на зміни міжнародного безпекового середовища. Крім того, вона має гарантувати ефективне реагування на воєнні загрози, а також належне функціонування органів державної влади в особливий період та в умовах правового режиму воєнного стану.

Необхідно зазначити, що чинне законодавство України у сфері оборони має низку проблем. Насамперед це недостатня узгодженість нормативно-правових актів, фрагментарність правового регулювання та відсутність єдиного системного підходу до побудови оборонного законодавства. Окремі нормативно-правові акти містять суперечливі положення, дублюють правові норми або мають неузгоджену структуру, що ускладнює їх практичне застосування та негативно впливає на ефективність державної політики у сфері національної безпеки і оборони [1, с. 422].

У зв'язку з цим актуальним є проведення системної інвентаризації, уніфікації та гармонізації законодавства у сфері оборони. Реалізація таких заходів передбачає формування єдиного нормативно-правового масиву, усунення правових колізій і забезпечення внутрішньої узгодженості законодавства. Це є необхідною умовою підвищення ефективності функціонування сектору безпеки і оборони України та зміцнення обороноздатності держави в сучасних безпекових умовах.

Однією з основних форм удосконалення законодавства є його систематизація. Вона здійснюється шляхом усунення суперечностей між правовими нормами, скасування або оновлення застарілих нормативно-правових актів, а також прийняття нових актів відповідно до потреб суспільства та держави. Систематизація дає змогу впорядкувати правові норми, об'єднати їх у збірники та узагальнені нормативно-правові акти, а також усунути прогалини й неузгодженості у законодавстві.

У правовій доктрині поняття «систематизація законодавства» трактується як упорядкування законодавства, приведення його до внутрішньо узгодженої системи [2, с. 24], що є передумовою ефективності чинного законодавства, усунення суперечностей, прогалин і застарілих норм у праві, а також робить законодавство більш зручним і доступним для користування, сприяє зміцненню законності в регулюванні суспільних відносин [3, с. 489]. На науковому рівні систематизація законодавства визначається як засіб упорядкування законодавства, тобто зведення актів законодавства до певної внутрішньо узгодженої системи шляхом внутрішньої та зовнішньої обробки їх змісту, виконання завдань з організації та ведення еталонної бази даних правової інформації, необхідної для формування правової політики, результатом чого є усунення недоліків, повторів, застарілих норм тощо [4, с. 103].

Водночас у статті 12 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. (далі – Закон) визначається, що первинний закон, який системно регулює окрему сферу суспільних відносин, може прийматися Верховною Радою України не лише у разі виникнення нової сфери суспільних відносин, але й зокрема у разі упорядкування або систематизації інших первинних законів [5]. Таким чином, спеціальним Законом упорядкування та систематизація розмежовуються як два самостійні засоби створення первинного правового інструментарію, хоча і не надається нормативного визначення цих понять.

Упорядкування законодавства у сфері оборони потребує комплексного підходу, який має включати уніфікацію термінології та застосування єдиного понятійного апарату. Оскільки оборонне законодавство має комплексний характер, його систематизація не може реалізовуватися лише одним способом. Залежно від поставленої мети систематизація законодавства у сфері оборони може здійснюватися різними методами та прийомами нормотворчої діяльності. Зокрема, зовнішнє впорядкування нормативно-правових актів без зміни їх змісту може проводитися шляхом обліку або інкорпорації. Консолідація є ефективним способом удосконалення законодавства, оскільки дає змогу скоротити кількість нормативно-правових актів з одного питання та об'єднати їх без зміни змісту правових норм. Особливе місце займає кодифікація як вища форма систематизації нормативно-правових актів, що полягає в переробці, впорядкуванні та об'єднанні багатьох норм права в єдиний, логічно узгоджений новий акт (кодекс, закон, статут). Вона усуває прогалини, суперечності та застарілі положення, забезпечуючи системність законодавства [6, с. 21]. Таким чином, ефективність систематизації значною мірою залежить від належної організації цієї роботи. Вибір способу систематизації повинен ґрунтуватися на результатах правового моніторингу та планування, аналізу ефективності чинного законодавства та практики його застосування [7, с. 821].

Потрібно визнати, що систематизація нормативно-правових актів у сфері оборони необхідна для належного розвитку законодавства, забезпечення його узгодженості та ефективного застосування. Вона сприяє правильному розумінню норм військового права та забезпечує сприйняття оборонного законодавства як єдиної цілісної системи. Найбільш досконалою формою систематизації, на наше переконання, є кодифікація. Її результатом є створення єдиного систематизованого нормативно-правового акта шляхом оновлення чинних норм та формування нових правових положень. У сфері оборони результатом кодифікації може стати прийняття Кодексу про оборону України, який забезпечить комплексне правове регулювання відповідних суспільних відносин.

Необхідно зазначити, що важливим напрямом удосконалення законодавства у сфері оборони є також його адаптація до євроатлантичних стандартів. Результатом такої систематизації має стати гармонізація національного законодавства із правовими стандартами держав-членів Організації Північноатлантичного договору та Європейського Союзу у сфері безпеки й оборони. Отже, систематизація законодавства у сфері оборони є важливим

напрямом нормотворчої та техніко-юридичної діяльності держави, спрямованим на впорядкування, оновлення та вдосконалення правових норм з метою забезпечення ефективного правового регулювання у сфері оборони України.

Список використаних джерел

1. Остапенко А. І. Теоретико-правові аспекти систематизації законодавства у сфері оборони України. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 421–429. DOI: 10.32842/2078-3736/2023.1.59.
2. Малишев Б. В. Систематизація як засіб відображення телеологічних (цільових) зв'язків у законодавстві України. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 22–26.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2003. Т. 5: П–С. 736 с.
4. Обушенко Н. М. Суть і значення систематизації законодавства в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 101–106. DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-101.
5. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.
6. Сайнецький О. П. Поняття та роль систематизації соціального законодавства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 4. С. 20–23.
7. Макаров Є. О. Зміст функції планування в забезпеченні Національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 820–823. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-2023-6/197>.

Власенко Валерій Павлович,
доцент кафедри теорії, історії
та філософії права Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КОНТЕКСТ У ТЛУМАЧЕННІ ТА ЗАСТОСУВАННІ НОРМ ПРАВА

Поняття контексту охоплює як внутрішню будову правової системи (структурні елементи норми, її системні зв'язки, принципи права тощо), так і зовнішні детермінанти (соціальні умови, наміри законодавця, конкретні обставини правозастосування та ін.). Такий підхід дозволяє розглядати право не як ізольовану формальну конструкцію, а як динамічне явище, вбудоване в соціальну реальність і чутливе до її змін [1, с. 15].